

mozaika moderní Evropy

Pirkko Saisio

Trýzeň

Host, 2024, překlad Michal Švec, 640 stran

TEXT VERONIKA HAVLOVÁ

FOTO LAURA MALMIVAARA

HODNOCENÍ 66 %

Cesty literárního provozu jsou spletené a záhadně se vinou napříč kontinenty. Proč některé autory objevíme už s jejich debutem, a jiní si na svoji šanci u českého čtenáře musejí počkat celá desetiletí? Úspěch drsných detektivek Joa Nesbøa, jež objevila Kniha Zlín, u nás před lety zvedl vlnu zájmu o severskou (nejen) krimi literaturu. Momentálně se zdá největším trendem autofikce, která díky francouzské nobelistce Annie Ernaux a jejímu hvězdnému krajanovi Édouardu Louisovi ovládla literární diskurz. Je trochu paradoxní, že autorka, která se celý život brání nálepkám a kategorizacím, a tedy nezapomene při každé vhodné příležitosti zpochybnit i samu kategorii autofikce, se dočkala překladu do češtiny ve zralém věku pravděpodobně právě díky zvýšenému zájmu o tento žánr-nežánr.

Pirkko Saisio, narozená roku 1949 v Helsinkách, vystudovala herectví a kromě něj se profesně věnuje divadelní dramaturgii a režii. Je také autorkou mnoha divadelních her, televizních pořadů, má na svém kontě dokonce i několik baletních libret. Její první román vyšel v roce 1975 a získala za něj cenu za nejlepší finský debut. Když se jí zdálo, že čtenářská očekávání i kritická reflexe nalepily na její jméno příliš mnoho balastu, začala používat mužský pseudonym Jukka Larsson. První díl toho, co bylo později označeno za Helsinskou trilogii a obdařeno i autofikční nálepkou, vydala už zase pod svým jménem v roce 1998. Tato kniha pod názvem Nejmenší společný násobek vyšla letos v překladu Jitky Hanušové v Hostu jako vůbec první autorčino dílo u nás. Ve stejném nakladatelství vzápětí následovala teprve tři roky stará „originální kronika Evropy od renesance do dvacátého století“: Trýzeň přeložená Michalem Švecem.

Trýzeň je už na první pohled ambiciózním dílem. Nejen díky rozsahu, který čítá v tomto vydání skoro 650 stran. Náhoda tomu chtěla, že jsem se k Trýzni dostala krátce po jiném rozsáhlém a dlouho vznikajícím díle známého severského

autora, Sjónově CoDexu 1962. Zatímco Sjón ve svém opus magnum vzdává čest hlavně samotnému vyprávění a jeho různým formám, když proplétá schopnost tvořit příběh s tajemným talentem židovských mudrců stvořit z hlíny golema, Saisio se v Trýzni pasuje do role kronikářky evropských dějin od patnáctého do dvacátého století. Zatímco nás Sjón oplétá opulentním jazykem a láká do tenat své až nezkrotné fantazie, Pirkko Saisio je stručná a její jazyk lapidární. Spíš než strhující příběh postupně trouší jednotlivé kamínky do mozaiky, kterou si až ve své hlavě složíme v celistvý obraz. Je ale také možné, že po přečtení zůstane v hlavě jen hrstka barevných kousků, jako když se v muzeu díváme na nějaké jen zčásti dochované dílo.

V celkem devíti kapitolách se chronologicky pohybuje po mapě Evropy z Florencie přes Benátky, Vídeň, Krakov až do Ruska, respektive Sovětského svazu, abychom skončili v autorčiných rodných Helsinkách padesátých let. V každé kapitole se objevuje spousta výrazných postav, fiktivních i historických, z nejrůznějších společenských vrstev, jsou mezi nimi jak hybatelé dějin, jako fanatický kněz Girolamo Savonarola nebo příslovečný kníže Potěmkin, tak malí lidé, kteří jsou velkými dějinami vláčeni a často uvláčení k smrti.

Spojujícím prvkem je osud podivného šperku v podobě velkého zlatého přívěsku zdobeného drahými kameny, jež zpodobňuje strom poznání dobra a zla s hadem obtočeným kolem kmenu. V první kapitole se jím vysoce postavený šlechtic pokouší u své manželky vykoupit nevěru, následně přechází v jednotlivých kapitolách z ruky do ruky, kameny jsou vylupovány, zlato přetavováno, nalezeno, darováno, uloupeno, pašováno. Svým držitelům sice často přináší neštěstí, vždycky ale představuje možnost uniknout ze stávajícího života, vzepít se pravidlům, stát se někým jiným. Ne vždycky šťastnějším, někdy svobodnějším, ale vždycky jiným. Jeho držitelé jsou často vydědenci, někteří osudem, další vlastním rozhodnutím. Několikrát jde o dívky z dobrých rodin, které přičiněním pokladu přijdou o svou identitu, ale přes přestálé utrpení nakonec najdou své pravé já a dojdou naplnění.

Trýzeň je možná příliš útržkovitá, někdy se zdá držet pohromadě na sílu, chvílemi může působit teozovitě, ale díky živosti a barvitosti jednotlivých útržků nejvíc připomíná pointilistické plátno.

Zblízka působí jako změť barevných bodů, ale s větším odstupem se vám vyjeví zcela realistický obraz.